

היבטים לשוניים שמיני פב



גליון זה מוקדש לכבודו של הרב הגאון שר התורה ר' חיים קניבסקי ז"ל שנלקח לבית עולמו בשושן פורים פב. בעל גדלות וידיעות עצומות בכל התורה, ומוכן ומזומן לשאלות וברכות ויעוץ בכל הענינים לכל הציבורים. דקדוקי קריאה והדרכה לקורא בפרשת שמיני ובקריאת פרה ובהפטרותה ובראשון של תזריע

ט ד נְרָאָה: האל"ף בקמץ

ט ו וַיֵּרָא: הוא"ו בשווא נע ולא בפתח

ט טו וַיִּחְטְאָהוּ: הטי"ת בשווא נע בגלל הדגש. אין לקרוא וַיִּחְטְאוּ¹

ט יז עליית שני

ט כ וְהַמִּכְסָה: המ"ם בשווא נע

ט כד עליית שלישי

וַתֵּצֵא אֵשׁ: טעם נסוג אחר לת"ו וכן הוא בהמשך בפרק י ב וַתֵּאכַל הטעם בת"ו מלעיל, כן הוא בהמשך בפרק י ב

י א וַיִּקְרִיבוּ: עפ"י רוב, מוטעם בגרש². לֹא צֹוּה אַתֶּם: הלמ"ד במרכא כפולה

י ד קָרְבָּנוֹ: שני טעמים באותה תיבה, יש לקרוא קודם את הגרשיים ולאחר מכן את התלישא³

י ו רָאִשֵׁיכֶם: הרי"ש בקמץ גדול. אֶל-תִּפְרָעוּ: במונח לגרמיה⁴. אֲשֶׁר שָׂרַף ה':

כך היא ההטעמה ולא כקורן ואחרים אשר הטעימו מרכא-טפחא

י י וְלֹהֲבֵדִיל: הלמ"ד בשווא נע, בכ"י לניגוד הלמ"ד הראשונה בחטף פתח להורות על הנעת השווא ולא על קריאת החטף עצמו⁵

י יב עליית רביעי

י יג חֲקֹה וְחֶק-בְּנֵיךָ: החי"ת בשני המקרים בקמץ קטן, כן הדבר בפסוק הבא. כִּי-כֵן צִוִּיתִי: הצד"י בקבוץ, בפסוק יח הצד"י בחירק

י טז עליית חמישי

¹ או וַיִּחְטְאוּ במבטא ה"ישראל" שאינו מבחין בין אל"ף לה"א...

² בתורה קדומה מוטעם בקדמא.

³ מקומה של תלישא גדולה הוא תמיד על האות הראשונה של המילה, לכן לא הייתה אפשרות אחרת לסמן את הטעמים.

⁴ יש מסתפקים במונח יחיד ואחריו פסק ואחריו רביעי, אם הוא פסק שאחרי טעם מחבר או לגרמיה, שאז הוא מפסיק, כמו בפרשת נשא: שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים. בתכנת הכתר הוצאת בר-אילן החליטו שהוא פסק (אפשר להבחין אם הפסק קרוב למילת המונח או רחוק ממנה). ראה עוד בספר טעמי המקרא של ר"מ ברויאר ז"ל. לפי הרב ברויאר ישנם עוד שני מקומות נוספים בתורה בהם ישנו פסק לאחר המונח, וזה האחרון נחשב למונח לגרמיה למרות שאין רביעי לאחריו: בספר בראשית בפרשת תולדת 'את מחלת' ובויקרא בפרשת אמר 'אשר יוצק על ראשו'.

⁵ לגבי קריאת השוא כבר צוין כמה פעמים שמי שרגיל לקרוא שוא נע כסגול (המנהג הרגיל), אין טעם שישנה לחטף פתח בלא-גרוניות.

י יט וְאֶכְלֶתִּי: במלעיל. הַיִּטְבּ בְּעֵינֵי ה': הה"א בפתח והי"ד דגושה⁶

יא א עליית ששי

יא ז וְשָׁסַע שְׁסַע: תיבה ראשונה במלרע, אין טעם נסוג אחור. וְהוּא גְרָה לֹא-יָגַר: טעם

טפחא בתיבת וְהוּא

יא ט בַּיָּמִים: הי"ד בקמץ ודגש חזק במ"ם הראשונה, רבים של 'ם' להבדיל מרבים של 'ום', כן הדבר בפסוק י

יא יג הָעֲזֹנְיָה: העי"ן בקמץ קטן

יא יח וְאֶת-הָרְחֹם: במלרע

יא כב וְאֶת-הַסְּלֵעִים: הסמ"ך בקמץ קטן

יא לב וְכָל אֲשֶׁר-יִפְלֶ-עָלָיו: כך היא ההטעמה ולא כקורן אשר הטעים מונח בתיבת יִפְלֶ

יא לג עליית שביעי

יא לה יִתְּץ: קמץ בטיפחא

יא לו מַעֲיָן: העי"ן בשווא נח

יא מג תִּטְמְאוּ: התי"ו בחירק ולא בשווא, משקל סביל (התפעל)

פרשת פרה

יט ב וַיִּקְחוּ: וא"ו בשווא נע. אֲלֵיךְ פָּרָה: הפ"א רפויה

יט ז וְכַבֵּס: הבי"ת בסגול ולא בצירי, וכן בפסוק י. וְאַחַר יָבֵא אֶל-הַמִּחְנֶה: טעם טפחא בתיבת

וְאַחַר

יט יב הוּא יִתְחַטֵּא-בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר: יש לעמוד מעט אחר קריאת הַשְּׁבִיעִי להדגיש את העובדה כי ההפסק העיקרי בתיבה זו ולא בתיבת התביר, אחרת מתקבלת

משמעות שאינה נכונה. וכן הדבר גם בחצי השני של הפסוק: הוּא יִתְחַטֵּא-בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי

וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי - יִטְהַר וְאִם-לֹא יִתְחַטֵּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי - לֹא יִטְהַר

יט יד בְּאֶהָל: הבי"ת בשווא, אך בהמשך הפסוק בְּאֶהָל מיודע, הבי"ת בקמץ

יט טז בְּחִלְל-חֶרֶב: געיה בבי"ת הראשונה

יט יח הָיוּ-שָׁם: געיה בה"א. בְּעֶצֶם הבית פתוחה⁷ בְּחִלְל: העמדה קלה בבי"ת לציון מיודע

הפטרת שבת פרה יחזקאל לו טז:

יז וּבַעֲלִילוֹתָם: העמדות קלות בבי"ת ובלמ"ד הראשונה, יש לקרא 'וב-עלי-לותם'

יט שְׁפֹטְתֵיָם: הטי"ת בשווא נח

כא בְּאֶמְרָ: העמדה קלה בבי"ת

⁶ כמשפט ה"א הידיעה, אך לא כל המפרשים פירשו כך את הה"א. הפועל עם ה"א הידיעה צריך לבוא בזמן הווה (בינוני) ואין כן הדבר. ולכן קשה כאן ההכרעה אם מדובר בה"א הידיעה או ה"א השאלה.

⁷ אופייני לה"א הידיעה לפני עי"ן (אע"פ שלפי הכלל צריך להיות כאן קמץ).

כג בַּהֲקִדְשֵׁי: הקו"ף בקמץ גדול ובדל"ת שווא נע. לְעֵינֵיהֶם: כן צריך להיות, עדיין אפשר למצוא
חומשים משובשים שכתוב בהם לעיניכם.

כח וּמְכַל-גְּלוּלֵיכֶם: מרכא, כהטעמה משנית, תחת הלמ"ד הראשונה

כו וְרוּחַ חֲדָשָׁה: יש להקפיד על הפרדת התיבות (בין ח"ת לחי"ת)

כז וְהֵיטָם: טעם נסוג אחור ליר"ד

לא וּמַעֲלֵלֵיכֶם: על אף הקושי, הלמ"ד הראשונה בשווא נח. וּנְקַטְתֶּם: געיה בקו"ף

לג הַחֲרָבוֹת: ה"א בסגול והחיל"ת בחטף קמץ

לד הַנְּשֻׁמָּה: המ"ם בדגש חזק, מלשון שממה וכן הדבר בהמשך הפרק

לה וְהַנְּשֻׁמוֹת: בתוכנת הכתר הנ"ן בחטף פתח, יש לקרוא שווא נע ובכל מקרה, הנ"ן איננה דגושה

לז אֲדַרְשׁ: האל"ף בחירק

ראשון של תזריע:

יב ב וְלִלְדָה: אי הקפדה על השווא נע בלמ"ד משבשת את המשמעות. וְטַמְאָה: המ"ם בשווא
נע, והאל"ף צריכה להשמע. לא לקרוא וְטַמָּה. וכן בפסוק ה

יב ד בְּדַמֵי טְהָרָה: אין מפיק בה"א. יְמֵי טְהָרָה: הה"א מופקת

יב ה שני במנחת שבת

על-דְּמֵי טְהָרָה: אין מפיק בה"א

יב ו וּבְמַלְאֵת: הלמ"ד בחולם והאל"ף אינה מונעת. יְמֵי טְהָרָה: הה"א מופקת

יג א שלישי במנחת שבת

יג ג הוּא: יש לשים לב בכל הפרשה מתי מנוקד הוא ומתי מנוקד הוּא

יג ד וּשְׁעָרָה: אין מפיק בה"א

יג ה לֹא-פָשָׁה: שי"ן שמאלית

מלוא העומר. ויהי ביום השמיני. כבר דייקו חז"ל (ויק"ר יא ז) למה אמר "ויהי" ביום השמיני,
שמורה לשון צרה. ונראה שזכר לשון "ויהי" לפי שאמר במדרש (תנחומא פסקא א), דמה שכתוב
לעיל "וּשְׁמֵרְתֶם אֶת מִשְׁמֶרֶת ה' (ויקרא ה, לה)", היינו שינהגו אבילות שבעת ימים קודם
המקרה כמו ששמר כביכול שבעה ימי אבילות קודם המבול⁸. נמצא שאחר השבעת ימי
אבילות שהיתה אבילות מעותדת ליום השמיני, נזכר לשון "וי". ועוד יתכן, כי ידוע מה שאמרו
חז"ל (מגילה ז) אותו היום של חנוכת המשכן היתה שמחה לפני הקב"ה כיום שנבראו בו שמים
וארץ, והוא על פי מה שאיתא בכמה דוכתי שמעשה המשכן דומה למעשה בראשית, לכן היו
תחילת עבודת הקרבנות במשכן ביום הראשון למעשה בראשית (עי' שבת פז), וראשון לחודש
שהוא ניסן שבו נברא העולם, והוא מטעם שאמרנו שמעשה המשכן מכוון מול מעשה בראשית.
והנה אם לא חטאו בעגל היה אז העולם התיקון כמו שאנו מקווים לעתיד שיהיה עולם חדש
ומתוקן בכל טוב, ולא יהיה לסטרא אחרא שום שליטה, נמצא שלא היה מצורף יום חנוכת

⁸ ז"ל המדרש שם: וּפְתַח אֶהָל מוֹעֵד תִּשְׁבּוּ יוֹמֵם וְלַיְלָה שְׁבַעַת יָמִים, אמר להם משה לאהרן ולבניו, שמרו אבילות
שבעת ימים עד שלא יגיעיכם, וּשְׁמֵרְתֶם אֶת מִשְׁמֶרֶת ה' שכן שמר הקב"ה שבעת ימים אבילות עד שלא הביא
את המבול.

המשכן לימים הקודמים, כי אינו מעין בחינת ימים הראשונים שהיה תגבורת הקליפות, נמצא שהיה ראוי לקראותו אז "ראשון", שהוא ראשון למעשה בראשית, כמו שהיה העולם ראוי להיות קודם חטא אדם הראשון. אך לפי שחטאו בעגל, חזר העולם לקלוקלו הראשון, ולא הספיק מעשה המשכן לחדש העולם מתוקן כראוי, נמצא שהשמיני נצטרף אל הקודמים, ולולא חטא העגל לא היה היום מבחינת ימים הקודמים שגברו הקליפות בעולם העשיה, והיה ראוי לקראותו ראשון כי פנים חדשות באו לכאן, אבל עכשיו שהוא "יום השמיני" מצורף לקודמים, כי לא הספיק תיקון המשכן לחדש העולם לגמרי, לכן נאמר בו "ויהי" לשון צרה, והיו צריכין כפרה על העגל.

חזון יחזקאל. כי היום ה' נראה אליכם וגו', זה הדבר אשר עוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה'. קודם אמר להם משה "כי היום ה' נראה אליכם", משמע בלי שום תנאי, ואילו אח"כ אמר "זה הדבר אשר עוה ה' תעשו", ודוקא אז "וירא אליכם כבוד ה'". ויש לבאר שאין זה עוד מעשה שעליהם לעשות כדי שירא עליהם כבוד ה', אלא דמשה רבינו מבאר להם באיזה דבר ירא כבוד ה' אליהם. והיינו דהם הקריבו קרבנות, ובאותו דבר גופא שהם עשו, דהיינו הקרבת קרבנות, בזה נראה אליהם כבוד ה', כדכתיב "ותרד אש ותאכל את העלה". וזה שאמר להם משה בדבר הזה אשר תעשו, בזה ירא אליכם כבוד ה', בדבר שעושים, בזה גופא ה' עוזר ורואים את כבודו.

ט י וְאֵת הַיְתֵרֶת מִן הַכֶּבֶד מִן הַחֲטָאֵת הַקְטִיר הַמְזִבְחָה אֶפְ"ר נר"ו. שלום,

1. כפי שרואים בטבלה המצ"ב⁹, המקרה היחיד שבו מתורגם "הַמְזִבְחָה" - "למזבחה" הוא ויקרא ויח: (ח): "וַיְהִי־מִמֶּנּוּ בְקִמְצוֹ מִסֵּלֶת הַמְזִבְחָה וּמִשְׁמֵנָהּ וְאֵת כָּל הַלְבָנָה אֲשֶׁר עַל הַמְזִבְחָה וְהַקְטִיר הַמְזִבְחָה רִיחַ נִיחֹחַ אֲזַכְּרֶתָהּ לִי"¹⁰.

2. ובצדק העיר שם ר' מנחם בולה בדעת מקרא: הכוונה המזבחה, על המזבח, ויש שהמקרא מחסיר מלת יחס או אות יחס, כמו: עֲלָה בָרֶק בְּזֶאֱבִינָעַם [על] הַר־תְּבֹר (שופטים ד' יב).

3. ומעניין אם אכן יגירו בקורא שיטעה ו"יתקן" ח"ו לקרוא כאן המזבחה... **א"ה**. פשיטא **שיגער! ועוד בנויפה חמורה!**

4. לאור הניל, צ"ע בשופטים י"ג:כ"ו: וַיְהִי בְעֵלֹת הַלֶּהֶב מֵעַל הַמְזִבְחַת הַשְּׂמִימָה וַיַּעַל מִלְאֲךָ י"י בְּלֶהֱב הַמְזִבְחָה וּמְנוּחַ וְאֲשֶׁתוֹ רָאִים וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם אֶרְצָה.

האם כפי שרגילים להבין ש"לֶהֱב הַמְזִבְחָה" הוא צירוף סמיכות, או שמא פירושו: "וַיַּעַל מִלְאֲךָ י"י בְּלֶהֱב [אל] הַמְזִבְחָה"? כ"ט, אפ"ר ע"כ מאוריאל. **א"ה**. אני מתקשה להבין את הצד של 'או שמא'.

אוריאל שלום רב,

מצורף (לא צורף כאן) קובץ המפרט את הערך "מזבח" כפי שהוא מתורגם ע"י אונקלוס. בולטים מאוד שלושת המקרים האחרונים, בהם מדובר במזבחות לעבודת אלילים שהם מיתרגמים אחרת. שבת שלום מרדכי נאמן

הערה על נוסח מוטעה בת"א לפסוק זה:

"המזבחה" צריך להיתרגם: "למזבחה" (כי במקום ה' המגמה בעברית, יש להטיל ל' בתחילת המילה הארמית)

ולא "מזבחה" (כמצוי במקראות גדולות נטר ועוד מהדורות שאינן מדויקות).

י א הרב גור אריה צור ויקרבו לפני ה' אש זרה אשר לא צוה אתם:

⁹ לא העתקתיה.

ע' בעל הטורים שפי' על דרך סרסוהו ודרשהו, אל תקרי אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֲתֶם אלא אֲשֶׁר צִוָּה אֲתֶם לא להקריב. וזה שמוטעמת התיבה לֹא במירכא כפולה. וכבר נתבאר לעיל במילה וַיִּשְׁחָטוּהוּ שהטעם מירכא יוֹרָה על מלכות. וכאן עברו על מצות המלך.

ועל דרך הצח יֹאמֶר, שלכן המילה לֹא, מוטעמת במירכא כפולה. שציווה המלך לשניהם לא להקריב אש. או שציווה אותם ציווי כפול לא להקריב. כאומרו: לא ולא.

ובאוה"ח הק' פירש שמרוב תשוקתם להקריב הקריבו אף על פי שלא צוּוּ. וכלשונו: שְׂאֵלֵיהֶם תַּאֲוֹת הָעֲבוּדָה.

ולפי בעל הטורים הנ"ל תתחדד תשוקתם ותאותם לעבודה, עד כמה תאותם עֲזָה הֵיטָה. שהקריבו אף על פי שצוּוּ שְׂלָא להקריב, במירכא כפולה, בציווי כפול ומכופל.

דרשת קָרְבָּנוֹ וסוד אליצפן

י ד ויקרא משה אל-מישאל ואל אלצפן בני עזיאל דד אהרן ויאמר אליהם קָרְבָּנוֹ שְׂאוּ אֶת-אֲחֵיכֶם מאַת פְּנֵי-הַקֹּדֶשׁ אֶל מְחֹזֵץ לְמַחֲנֶה:

קָרְבָּנוֹ. מנוקד בשני טעמים מפסיקים [שלישים]: תלישא גדולה, וגרשיים. והטעמת הנגינה של שני הטעמים היא על ה"ב" של קָרְבָּנוֹ. ולפי המסורה יש להקדים את נגינת הגרשיים לנגינת התלישא גדולה כזה: קָרְבָּנוֹ ומה שנכתב קודם התלישא הגדולה, כי לעולם מקומה של התלישא הגדולה בתחילתה של התיבה, והגרשיים לעולם מקומם בהברה המוטעמת. לכן נכתב: קָרְבָּנוֹ, וקרינו קָרְבָּנוֹ.

ויש ליתן טעם לשני טעמים אלו המפסיקים בתיבה אחת.

על דרך הסוד כבר כתב רבנו בחיי בפרשת בראשית [ה,כט] על המלה זָה יִנְחַמְנוּ המוטעמת בשני טעמים אלו, ואשר גם שם לפי המסורה יש להקדים את הנגינה של הגרשיים לנגינת התלישא: ואל יהא דבר זה קל בעיניך נמה שהמלה מוטעמת בשני טעמים, שְׂכַל התורה כולה רמיזות וענינים שכליים נאמרים בהשגחה גמורה למי שמתבונן בספר תורת האלהים.

וכן יש לומר בנידון דידן באומרו: קָרְבָּנוֹ.

ומובא במדרש לקח טוב בפרשתנו שהיו מישאל ואלצפן יראים לגשת לכן אמר להם פעמיים ואשר על כן מוטעמת המלה קָרְבָּנוֹ בשני טעמים.

ולעומקו של מקרא ועל דרך הרמז והצח יש לומר, שנרמז בתיבה קָרְבָּנוֹ עם שני הטעמים, שהאחד יעלה לגְדוּלָה שכן מוטעם בתלישא גְדוּלָה, והשני יהיה נגרש מן הגְדוּלָה, שכן מוטעם בגרשיים.

ואמנם כן, אֲלֻצְפֹן שהוא הקטן מבין השנים זכה לגְדוּלָה, ונתמנה על ידי משה להיות ונְשִׂיא בֵּית אָב לְמִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי (במדבר ג, ל), ומישאל שהוא הגדול לא נתמנה לנשיא אלא היה כאחד מן הלויים נושאי כלי הקדש.

ויש לשאול, על מה ראה משה כך למנות את הקטן לגְדוּלָה, ולהיות הגדול נגרש מן התפקיד הרם.

ויש לומר כי מידה כנגד מידה נהגה בו. שְׂבָאֵמֹר משה אליהם קָרְבָּנוֹ שְׂאוּ אֶת-אֲחֵיכֶם מאַת פְּנֵי-הַקֹּדֶשׁ, האחד נתאמץ יותר במצוה, והוא אלצפן בן עוזיאל. ובמידה כנגד מידה, זכה להיות נשיא בני קהת הנושאים את כלי המקדש.

ויתבאר על דרך הדרש שנתאמץ אֶלְצָפֹן יותר במצוה, שהרי קרוב הוא בפסוק למילה קָרְבָּו יותר ממישאל אחיו. שהיה יכול לומר קָרְבָּו מישאל ואלצפן וכו'. ומשנאמר וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל-מִישָׁאֵל וְאֶל אֶלְצָפֹן קָרְבָּו, שמע מינה שאלצפן נתאמץ יותר במצוה.

ועל דרך מה שפירש רש"י בפרשת נח: וַיִּקְחֵ שֵׁם וַיִּפְתֵּ אֶת-הַשְּׁמָלָה וַיְשִׂימוּ עַל-שְׁכָם שְׁנֵיהֶם (ט,כג) מפרש רש"י: [פרק ט' פס' י"ח] ויקח שם ויפת. ויקחו אין כתיב כאן אלא וַיִּקְחֵ¹⁰, לימוד (ב"ר לו, א). על שם שנתאמץ במצוה יותר מיפת, לכך זכו בניו לטלית של ציצית. ובשימת לב יש לומר ליסוד פירושו באשר קָרַב הכתוב את שם לפעולת הלקיחה, שנאמר: וַיִּקְחֵ שֵׁם וַיִּפְתֵּ.

הכא נמי, על דרך הרמז והצח, יֵאָמֵר גם כאן: קרי וַיִּשְׁאַם, וכתיב חסר ו', וכאילו כתוב וַיִּשְׁאַם. לשון יחיד, כביכול לבדו. רמז לך הכתוב כי אחד מהם נתאמץ יותר בנשיאתם. ומי הוא האחד, הרי זה אלצפן שהרי קרוב הוא בפסוק למילה קָרְבָּו כנ"ל, ועוד שכן וישא"ם בראשי תיבות וישא אלצפן מישאל. הקדים את אלצפן גם במילה וַיִּשְׁאַם.

ואשר על כן פירסמו הכתוב, כדרך שמפרסמים עושי מצוה. ובג' אופנים פירסמוהו:

הא', שניתן לו אות י' תוספת לשמו. שבחומש במדבר נקרא אֶלְצָפֹן בֶּן עֲזִיָּאל (ג, ל). כתיב מלא עם יו"ד. שהקב"ה נתגאה בו והוסיף לו אות משמו. הב', שמינהו לנשיא על בני קהת ככתוב וַנְּשִׂיא בֵּית אָבִי לְמִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי אֶלְצָפֹן בֶּן עֲזִיָּאל,

הג', שהעיד עליו הכתוב באמרו וַיִּקְרְבוּ וַיִּשְׁאַם בְּכַתְּנֹתָם. וַיִּשְׁאַם כתיב, ללא ו'. וכאילו כתוב וַיִּשְׁאַם. שנתאמץ במצוה יותר מאחיו.

ובזה ינתן טעם, למחלוקתו של קרח. שכן פירש רש"י (במדבר טו, ו): ומה ראה קרח לחלוק עם משה, נתקנא על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל, שמינהו משה נשיא על בני קהת על פי הדבור.

אמר קרח: אָחִי אבא ארבעה היו, שנאמר וּבְנֵי קֵהֶת עֲמֶרָם וַיִּצְהָר וַחֲבֵרֹן וְעֲזִיָּאל (שמות ו, י), עמרם הבכור נטלו שני בניו גדולה, אחד מלך ואחד כהן גדול, מי ראוי ליטול את השניה, לא אני? שאני בן יצהר שהוא שני לעמרם! והוא מנה נשיא את בן אחיו הקטן מכולם, הריני חולק עליו ומבטל את דבריו.

ולא ידע קרח את סודו של אליצפן. שרק הקב"ה הבחין בהשתדלותו, והורה למשה למנות את אליצפן נשיא על פי הדיבור.

ועל דרך הצח יֵאָמֵר, שעל כן נקרא שמו אליצפן. אֵלִי צָפֹן את מינויו בלבו ופרסמו הכתוב על פי הדיבור¹¹.

שני קטעים מהספר טעמא דקרא של הרב חיים קניבסקי ז"ל.

¹⁰ מבחינה דקדוקית אין הדקדוק הזה נכון, כי מצינו הרבה כיוצא בהם שהמקרא פותח בלשון יחיד אע"פ שבהמשך יש רבים. רש"י מעתיק דרשת חז"ל, שגם בזה נאחזו לצורך הדרשה.

¹¹ שמעתי מהרב שלמה ברוודה ז"ל, שקורח בלי שהיה מודע לזה היה נגוע ברדיפת הכבוד, ולכן נפסל מתפקיד זה של נשיא בית אב. והמעניין הוא שמכל בני חברון (המפורשים בדברי הימים, ומשום מה לא בפרשת וארא), הגדול מעוזיאל, לא נבחר איש לתפקיד נשיא בית אב. וגם לא מבני יצהר, ולפי חז"ל זו הייתה תלונת קורח בן יצהר.

אל מישאל ואל אלצפן בני עזיאל דד אהרן. ע"פ הירי ברכות פ"ב ה"ח כדי דמך ר' חייא דבו של אהרן כ"כ ברוקח אסתר (בפ' דד מרדכי) תנחומין דהוי רבי' נימר תלמידי' דבר נשא תביב עלי' כברי' ומבואר דשייך אבילות על תלמידו וכיון דאהרן הי' תלמידו של עזיאל אי"כ כשמתו בני אהרן שייך על עזיאל אבילות ולכן בקש לבניו שיטפלו בהם.

הסבר הארמית. כשנפטר ר' חייא בן אדא בן אחותו של בר-קפרא קיבל עליו ריש לקיש תנחומים, כלומר נתאבל עליו כי היה רבו. מכאן שתלמיד של בית אביו אהוב עליו כבנו... כאן זה הפוך, נדב ואביהוא הם תלמידי עוזיאל אחי אביהם, ולכן עוזיאל שכל הנראה כבר מת, 'מתאבל' עליהם ולכן ראוי הוא שבניו יטפלו בהוצאתם מחצר אוהל מועד. השאלה היא כנראה שמושה יכול לבקש מסתם אנשים מבני ישראל, או למה לא ביקש מבני חברון (בדברי הימים מפורשים שמותיהם) או מבני יצהר.

ואת שעיר החטאת וגו' ויקצף על אלעזר וגנאי הוא לאדם חשוב לאכל דבר שקרב על ועל איתמר וגו' מדוע לא אכלתם וגו', עיי' רש"י חטא אי"כ גם שעיר ר"ח שבא לכפר על טהור למה קצף על אלעזר ואיתמר ולא על אהרן, וי"ל שאכל טמא כדתנן בריש שבעות אין כבוד עוד טעם ע"פ הגמרא בנדרים ט' ב' מ"ש אשם שאהרן יאכלנו רק בניו ולכן קצף על בניו מדוע נזיר טמא דלא אכל דאתי על חטא פ"י הרא"ש לא אכלתם.

במסכת נדרים מסופר על שמעון הצדיק שהחמיר על עצמו ולא אכל אשם של נזיר שנטמא, חוץ ממקרה יוצא מן הכלל. הגמ' שואלת למה נמנע רק מאשם נזיר טמא ולא מחטאת ואשם של נזיר שלא נטמא. מפרשת הגמ' כי בא על חטא (הנזיר לא נזהר דיו ונטמא, מפורש שם שיש חשש שהנזיר מתחרט על נזירותו והקרבת מיותר, אבל הרא"ש מפרש במהלך הסוגיא לפני כן, שיש פגם בקרבן שבא כתוצאה מחטא ואע"פ שזו אינה מסקנת התלמוד – הרב ז"ל מקבל שאמנם יש פגם בזה).

הרב גור אריה צור נר"ו זאת התקלה אשר תאכלו מכל-הבהמה אשר על-הארץ יש ליתן טעם מדוע הסמיך תורת חיה ועוף לעניין מות שני בני אהרון. שהרי היה ראוי לכאורה להסמיך מיד את פרשת אחרי מות שני בני אהרון. שזה המשך הענין. **אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרֹן** (ויקרא טו, א). וי"ל על פי מה שפירש"י בזאת החיה, מלשון חיים שאתם דבקים במקום במאכלים כשרים להיות דבקים במקום, ועל ידי כך חיים כולכם היום ככתוב ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום (דברים ד, ד). ולא כשני בני אהרון שהקריבו אש זרה אשר לא עזה אותם, שלכאורה לא היו דבקים במקום. ועי' באוה"ח הק' שמסרו נפשם מרוב דבקותם במקום, אך לא זו היא הדביקות הנרצית. ולכן צריך לומר שבא הכתוב של זאת החיה ללמדנו על נדב ואביהוא, מה היא הדבקות הנרצית. שהדבקות הנרצית במקום ב"ה היא הדבקות על פי ה'. ונדב ואביהוא לא עשו על פי ה' בדבקותם. ולכן בא ללמדנו שזאת תעשו. זאת החיה. ועוד, י"ל דהסמיך מאכלות אסורות ל'ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה'', לומר כי כל עניין מאכלות אסורות כמוס הוא עם ה', ואין לתת בו פירוש שכלי. וכמו החטאת שצריכה להיאכל במקום הקדש, ואם הובא את דמה פנימה, תשרף ולא תיאכל. כן המאכלות האסורות¹², אע"פ שאפשר לתת טעם של מיאוס בחלקם, בראש ובראשונה הטעם הוא נסתר מאתנו. ובשם האוהב ישראל מאפטא כל עניין המאכלות הכשרים כמו כל המצוות הן כדי להעלות ולתת חיות בעולמות. ודבר זה כמוס עם הקב"ה בלבד, מה יתן חיות בעולמות ומה לא. ולכן הזהיר "זאת החיה". זאת תתן חיות בעולמות וזו לא. ועל פי דבריו יש לומר שלכן הסמיך זאת החיה למות שני בני אהרון. שהם הקריבו אש זרה אשר לא עיזה אותם השם. ולכן לא הועילו ליתן חיות בעולמות. ולכן היו צריכים להעלות את נשמתם כדי ליתן חיות בעולמות על ידי עצמם.

¹² לשון יחיד לכאורה 'מאכל', צורת הריבוי 'ות' אינה מפתיעה אותנו, כך רגיל בלשון חז"ל. אבל למה ריבוי נקבה? הרמב"ם שנקט לשון זו ידע היטב דקדוק. למה לא מאכלים או מאכלות אסורים?

ונתברר כפירוש אוה"ח הק' כי צדיקים הם, וצדיקים במיתתם קרויים חיים. שגם במיתתם נותנים חיות בעולמות עליונים. ובוזה מיתת הצדיקים מכפרת. ולכן נסמך למוותם "זאת החיה".

יא ג הרב עמרם אייזנשטיין נר"ו כָּל מִפְרָסַת פְּרָסָה וְשִׁסְעַת לְשַׁע פְּרָסַת מְעַלְת גְּרָה בְּבַהֲמָה אֲתָה תֵאכְלוּ:

קשה למה חיברו את ימעלת גרה עם יבבהמה, [ולא הטעימו: כל מפרסת פרסה ושסעת לשסע פרסת מעלת גרה – בבבהמה], והרי לכאורה יבבהמה מוסב גם על ימפרסת פרסה ושסעת שסע פרסות'.

והנה בתו"כ (פרשתא ב הלכה ט) למדו מהיתור של יבבהמה (כן מפורש ברבינו הלל) שהעובר נותר בשחיטת אמו. והנה בחולין (סח: טו.) מבואר שגם לדעת ר"ש שאוסר קלוט בן פרה (כלומר שאם פרה ילדה ולד משונה שאינו מפריס פרסה, הוא אסור באכילה כיון שאינו מפריס פרסה), מ"מ קלוט שנמצא במעי פרה, מותר באכילה. וא"כ יוצא שבאמת כוונת הכתוב להתיר את יבבהמה למרות שאיננה מפרסת פרסה. ואף שלכאורה יקלוטי לאו דוקא, אלא ה"ה אם מצא חמור במעי פרה שגם איננו מעלה גרה הוא מותר, ולא אומרים שדוקא ימעלת גרה בבבהמה מותרת. היינו משום שהרי לכאורה אין מציאות של עובר שהוא מעלה גרה, וא"כ בהכרח שימעלת גרה אינו תנאי להיתר עובר. אבל אילו יבבהמה היה מוסב גם על מפריס פרסה, כיון ששייך שיהיה עובר מפריס פרסה ממש, היינו מפרשים שצריך שיהא מפריס פרסה, ולהוציא את הקלוט. ואמנם רש"י בחולין סח: (ד"ה פרסה החזיר) מבאר שהלימוד הוא מהפסוק שבחומש דברים, וכן משמע שם בסוגיא בדף סט.-: ביארתי את שיטת ר"ש לפי דברי התו"כ.¹³

יא כא אָד אֶת-זֶה תֵּאכְלוּ מִכָּל שְׂרֵץ הָעוֹף הַהֹלֵךְ עַל-אַרְבַּע אַפְסָר- (לא) לֹא כְרַעִים מִמֶּעַל לְרַגְלָיו לְנֹתֵר בְּהֵן עַל-הָאָרֶץ:

כיון שחיברו את ימכל שרץ העופי עם ייהחולך על ארבעי, [ולא הטעימו: אָד אֶת-זֶה תֵּאכְלוּ מִכָּל שְׂרֵץ הָעוֹף - הַהֹלֵךְ עַל-אַרְבַּע]. משמע שיהחולך על ארבעי אינו סימן טהרה, אלא זה חלק מהשם של המין, שהוא ישרץ העוף החולך על ארבעי. וכן משמע מזה שבפסוקים כ כג כתוב את זה שיש לו ארבע רגלים כסימן טומאה. ורק יאשר לו כרעיים וגוי זה סימן להתיר באכילה.

ואף שבפירוש"י מבואר שיארבע רגליס' זה אחד מתנאי הטהרה, ומקורו מהמשנה בחולין נט., לכאורה מוכרחים לומר שאין כוונתם שאם אין לו ארבע רגליים חסר לו סימן טהרה, [שהרי זה לא סימן טהרה], אלא שאם אינו הולך על ארבע, אינו בכלל ההיתר

¹³ והנה בגמי שם (טו.) אמרו יוכל בהמה מפרסת פרסה וגוי בהמה, בבמה לרבות את הולדי. והקשו יאלא מעתה ימירו בו, אלמה תנן אין ממירין לא אברין בעוברין ולא עוברין באברין ולא אברין ועוברין בשלמין ולא שלמין בהו, אלא אמר קרא יוכל בהמה לרבות את הולדי. והנה בתו"כ אין לפרש כן, שהרי כאן בפסוק לא כתוב יוכל בהמה. אולם אין להקשות כלל את קושית הגמי, שקושיית הגמי היא רק משום שדרשו יבהמה שבתחילת הפסוק בדברים עם יבבהמה שבסוף הפסוק, שזה כאילו שכתוב יבהמה בבמה, וא"כ מבואר שהעובר נקרא יבהמה. אבל לשיטת התו"כ, הדרשה היא מתיבת יבבהמה, שכל שנמצא בבמה אפשר לאכול, ולא נאמר כלל שיש עליו שם יבהמה. ולענין מה שאמרו שם בדף סט: שנדרש מיפרסה שיונה במעי פרה אסורה גם לר"ש, [ומש"כ התוסי שם סח: (ד"ה ואלבא) שאינו מיתור, אלא ממשעות יפרסה, לא יועיל לשיטת התו"כ, שהרי לשיטת התו"כ לא כתוב יפרסה בענין ההיתר של עובר]. אולי י"ל שלשיטת התו"כ לומדים איסור יונה מהפסוק בדברים, וכדרשת הגמי.

שנאמר כאן. וא"כ הוא נשאר באיסור של 'כל חולך על גחון.. עד כל מרבה רגליסי שבפסוק מב, ושם לא נאמרו סימני טהרה¹⁴.

פרשת פרה

זרע שמשון זאת חקת התורה. במדרש (במדב"ר י"ט א) זה שאמר הכתוב "מי יתן טהור מטמא לא אֶחָד (איוב יד, ד)" כגון המת בבית – הבית טמא, יצא מתוכו הבית טהור, מי עשה כן מי צוה כן מי גזר כן, יחידו של עולם, תמן תנינן העוסקין בפרה מתחילה ועד סוף מטמאין בגדים והיא גופא מטהרת בגדים, אמר הקב"ה חקה חקתני ואין לך רשות להרהר אחריה. ע"כ. וצ"ב מה בא המדרש להודיענו, הלא דבר פשוט הוא שכל ענין מצות פרה זהו חוקה בלי טעם, וכן כל ענין הטומאה, וכפי שמצינו בהמשך המדרש: אמר ריב"ז לתלמידיו לא המת מטמא ולא המים מטהרין, אלא אמר הקב"ה חקה חקתני גזירה גזרתי אי אתה רשאי לעבור על גזרתי. ע"כ. וא"כ מדוע צמצם המדרש דבריו על שני דוגמאות אלו המת בבית וכו' וכן כל העוסקין טמאין וכו', שנראה שרק ב' דינים אלו נקראים "חוקה". ועוד יש לדקדק בלשון המדרש שכפל לומר "מי עשה כן מי צוה כן מי גזר כן".

ויש לומר, דאכן על עיקר הטומאה ועיקר טהרת הפרה היינו יכולים לתת בהם קצת טעם, ורק בב' דינים אלו שהוזכרו במדרש אין לנו בהם שום השגה וטעם, ומהם אנו לומדים שהכל הוא חוקה מבלי טעם. דהנה ידוע שכל הטומאה שקיימת בעולם באה ע"י המזיקין דע"י שהמזיקין נכנסים בנבילה או בשרץ ובשאר הטמאים, מכך נוצר בהם טומאה. וראיה לדבר, מה שמצינו חילוק בין גוי לישראל, דהגוי מטמא רק במגע ומשא ואינו מטמא בטומאת אוהל כמו במת ישראל, והטעם הוא, משום שגוף ישראל בהיותו מושרש בקדושה והמזיקין בדלין ממנו, ולכך תיכף שמת ופרחה נשמתו ממנו, מוצאים הקליפות והמזיקים מקום לחול. אבל הגוי שגם בחייו הוא מסור בידי הקליפות, במותו אינם תאבים כל כך להיכנס בגופו, ומזה אנו למדים שכל ענין הטומאה הוא כפי מה שהמזיקין נכנסים באותו דבר. וכן מצינו בירושלמי (ברכות כג:) דיש צדיקים שאפילו במיתתן אינם מטמאין, דמרוב קדושתן אין החיצונים שולטים בהם אף לאחר מותם. וטומאה זו נגרמה בעולם ע"י העגל, כי מתחילה לאחר קבלת התורה רצה הקב"ה שיהיה חירות ממלאך המות וחירות ממלכויות כמבואר במדרשים, והיינו שלא יהיה בעולם שום קליפה ופגע רע, אך מפני עוון העגל נשתברו הלוחות, וכשנשתברו שלטה הקליפה בעולם. ומובא במדרש (ילקוט כי תשא רמז שצ"א) דמחטא העגל נגזר עליהם שילמדו תורה מתוך צער ומתוך יסורין, והטעם הוא משום דמאז שלטה הקליפות בעולם ולפי שהפרה באה לכפר על עוון העגל ולדחות את הקליפות והחיצונים שבאו מכח עוון זה, וכמו שאמרו חז"ל משל לבן שפחה שטינף וכו' תבוא אמו ותקנח צואת בנה, כך תבוא פרה ותכפר על העגל, לכך היתה דוקא נקיבה, אשר בה יש ביותר אחיזת החיצונים כידוע, ונשרפת מחוץ למחנה לרמו שהקליפות נתגרשו ממקום יישוב בני אדם, ובהזאותיה מכוון רואה פתח היכל ומכוון לבית קודש הקדשים, כי בזה ממשך אור גדול ביותר שבכך יגורשו החיצונים, וכן יש לבאר שאר דיני פרה דזה משום ביטול המזיקין ממקומות אחיזתם. יוצא איפוא, דבין בענין הטומאה ובין בענין אופן קיום מצות הטהרה ע"י הפרה יש טעם וסברא, אך ב' דברים אין אנו מבינים, האידך אפשר דכל העוסקים בפרה מטמאין בגדים, שהרי אדרבה מכח המצוה היה ראוי שיהיו יותר טהורים, שהרי זה כל ענין המצוה להמשיך אור גדול שמסלק את המזיקין. וכן אין אנו מבינים

¹⁴ א"ה. אין דרכנו בסיפורי 'מופתים', אבל מסופר על הרב חיים קניבסקי ז"ל, שבלומדו את עניין הארבה הטהור והטמא נתקשה בעניין (היה עליו להתייעץ עם חכמי תימן הבקיאים בזה) והופיע לו ארבה על שולחנו, כדי שיראה מקרוב מהו חגב טהור או טמא. ומעשה דומה על ציפור שהופיע על חלוננו לצורך עניין שהיה נחוץ לו לצורך תלמודו. **תוספת לסיפור.** רבי חיים קרייזוירט זצ"ל [רב העיר אנטוורפן נפטר לפני כעשרים שנה בטבת סב] שאל את רבי חיים קניבסקי אודות הסיפור הזה אם היה או לא, ורבי חיים אמר **שאכן כך היה.** הוסיף רבי חיים קרייזוירט לשאול ששמע שלאחר שהחגב עף החוצה נזכר רבי חיים שהיה פרט אחד ששכח להסתכל, והחגב שב פעם נוספת וגם על התוספת הוזהר רבי חיים **שאכן כך היה.**

האיך שייך שהבית כשהמת בתוכו טמא, ולאחר שיצא הוא נעשה טהור מבלי שום הזאה. וזה ביאור דברי המדרש דמתחילה נתקשה על כך שנקרא מצוה זו "חוקה", שהרי יש ליתן בה טעם וכמו שנתבאר. ועל כך השיב: זה שאמר הכתוב מי יתן טהור מטמא כגון המת בבית וכו', והיינו דמהא שאנו רואים את ב' דינים אלו, אנו לומדים שכל ענייניה חוקה, ואין אנו עומדים על טעמה האמיתי ועל סודה. ולכך סיים וכפל את דבריו בכמה מיני לשונות מי עשה כן מי צוה כן מי גזר כן, לפי מה שבארנו שכל הטומאה באה ע"י שבירת הלוחות, ואז גם נגזר שילמדו מתוך דוחק ויסורין, ומצינו במדרש (שמו"ר מו א) מה ראה משה לשבר את הלוחות מפני שראה אותיות פורחות לשמים, ועוד מצינו טעם לשבירת הלוחות (שבת פז). שעשה משה ק"ץ פסח שהוא אחד מתרי"ג מצות אמרה תורה כל בן נָכַר לֹא יֹאכַל בּוֹ (שמות יב, מג) התורה כולה וישראל משומדים על אחת כמה וכמה. וזה כוונת המדרש "מי עשה כן" שיהיו האותיות פורחות "ומי צוה" כן שכל ערל לא יאכל בו ו"מי גזר כן" שמכאן והילך ילמדו תורה מתוך דוחק ויסורין וישלוט בהם יצה"ר ויהיו משכחים הלימוד, "יחידו של עולם", והיינו שהכל נגרם על ידו, ולפי רצונו וגזירתו מבלי טעם, וממילא אנו לומדים שלא המת מטמא ולא הפרה מטהרת אלא הכל ברצון הקב"ה ולכך אף מה שנראה שיכולים להביא, נקרא "חוקה".

פֶּן לְחֶכְמָם וְיִחַפְּסוּ-עוֹד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע

שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים

בכתובת: info@maanelashon.org

☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותבים ☺